

OPATIJA

(1882 - 1947)

Krajem ove godine priređuje se u Opatiji festival-u pravom smislu te riječi. Zbor zagrebačke radiostanice, simfonicki orkestar rijeckog Narodnog Kazalista, baletni ensemble Hrv.N; Kazalista, "Djecije kazaliste", "Dubravka", Revija istarskog folklora, izler u Postojasku jamu itd. Program raznolik i vrlo zanimiv. Nema sumnje, da ce u dane festivala (od 25 decembra do 2 januara) Opatija ozivjeti i svojim zanimjim zivotom, veselim i bujnim, kao nikada u proslosti.

Pa kad je vec pala ta rijec-proslost, ajde da u kratko sazmemo, sto nam je poznato iz historije ovog naseg divnog kvarnerskog kutica.

Samo se po sebi razumije, da je Opatija, ujedno s Poljanama i Lovranom tvorila vec u davnim vjekovims carnu oazu, sto se i polozejem i blagoscju podneblja i drugim darovima prirodnim isticala nad sve nase morske predjele, koji inace i sami privlace svojom posebnom ljepotom. Iz god. 800 sacuvala se pjesma, u kojoj oslejski patrijarh, sv.Pavlia, narice za vojvodom Erikom, svojim prisnim prijateljem, palim u boju - vjerojatno negdje u okolici Lovrana Neutjesljivi, ogorceni svetac latinskim stihovima iskajjuje svoj bijes na sev ovaj nas kraj i udara ga klervom, "da na njemu ne rodi zito, ne raste purpurao cvijece, brijest da ne podrzava lozu, a s njenih grana da ne vise grozdovi, smokvino da se stablo osusi, a sipak drvo i kesten, da ne daju ploda. "Tako "dobri" svetac, i - nu to cuda! nema nadaleko kraja, gdje bi "malvasija" bila sladje, tresnaje, a "maruni" tecniji od onih, kojima obiluje ova nasa sjajna "oaza" pod Uekom.

Nikakvo cudo, sto su ovi benediktinci vec u davnini ovaj raskosni predio odabrali za svoje boraviste. No cim se u dubokom s srednjem vrijeku u ovim stranama pojavila kuga, fratri su mahom ostavili svoje stado i razbjezali se kojekuda. Slicno su uradili i njihovi nasljednici; kad se proculo, da su se negdje na Grobniku ili Klani pokazali Turci. Znaci, da je vec i u ono vrijeme bilo "vo-dja" koji su u casovima najljuce opasnosti ostavljali narod na cje-dilu.

Posto se prilike ponesto sredile i fratri nekog drugog reda usli u zapusteni opetijski "klostar", ispostavilo se, da su okolisni seljaci neka samostanska dobra sebi prisvojili, a kastavska ih feudalna gospostija podvrgla pod svoju jurisdikciju. Malo poslije pala je Opatija pod vlast rijeckih fratara Augustinaca i borba se za ovo parce zemlje nastavila i kasnije, kad su Augustinci stali traziti, da se njima natrag dađe, sto su prije posjedovali benediktinci, ukratko - nek se sve vrati na staro. Sa kastavske feudalne strane odgovaralo im se, da povretka na staro vise nema: trebalo je zemlju cuvati, a ne bjezati b

God:1579, u doba, kad su kastavsku gospostiju drzala bra-
ca Barbo, zbio se u Opatiji dogadja, koji je ostao zabiljezen i u
analima grada Rijeke. Jakovljevo - u Opatiji vasar. Svijeta sa svi
strana. Tu je rijecki vikar, kao zastupnik priora fratara Augusti-
naca. Nazocan je i kastavski kapetan. Predstavlja gospostiju, koja
na osnovu izvjesnih "artikula" cuvenog kastavskog Statuta uziva i
u sjeni opatijskog zvonika neke drevne povlastice. Na vasaru zivo
veselo. Ima da otpocne ples. E, ali tko ce da ga otvori? Vikar tv
rdi, da to pravo pripada njemu, kao zastupniku rijeckog priora, do
se kastavski kapetan pozivlje na neoborivo slovo zakona i trazi to
pravo za sebe. I tako se njih dvojica, eksponenti jedan crkvene, dr
gi feudalne vlasti isprijecili jedan protiv drugoga, kao dva koko-
ta, gotovi da se pocupaju. No oni se ne ce pocupati. To "pravo" pr
pada raji, kastavskoj i onoj rijeckoj. Tako je bilo i obostrana,
kastavska i rijecka se raja uhvatila u kostac i zestoko pobila. Ri
jecki historik Kobler tvrdi, da su iz te tucnjave Rijeccani iznije-
li tolikih batina, da su se zakleli: nikad vise u O-patiju na va-
sar! I zaista: otada datira pucks svecanost, sto se je svake godi-
ne 25 jula drzala na gradskoj periferiji na Recicama uz sople, il
kako se drugdje govori: rozenice.

No niti nakon propasti feudalizma (g. 1848) Opatija nije
odmah nesla svoj mir a niti - ako smijem reci - svoje pravo mjesto
U crkvenom pogledu otimale su se za nju dvije biskupije: trscanska
i senjska, u pogledu pak upravnom, politicke vlasti nisu isprva bi-
le na ristu, kojoj da je opcini prikljuce. Najzada su je pridruzi-
li Voloskom kao podopcinu. Nju siromasnu pepeljugugradicu, koji je
tada ismo unesenih u svoje registre do pedeset brodova, vecih i ma
njih i koji je narodna pjesma vec otprije pocastila atributom "pre-
drugi moj dijamante!...

---.---

Medjutim- udes je vec u ono vrijeme spremao Opatiji nes-
to veliko. Pocetak sitan, jedva zapazen. Rijeckom patriciju, Higi-
nu Skarpi, palo u pamet, da u Opatiju sagradi ljetovaliste za sebe
i svoje. Tako je nastala elegantna jednokatnica, kojoj je dao ime:
"Vila Angiolina". Zgrada postoji i danas. Izmedju dvije krasne mag-
noliije smijesi se moru i ono njoj. Skarpa je oko nje uredio pros-
tran park ukrasivsi ga rijetkim, egzoticnim biljem. U pocetku seda-
desetih godina dospjela je vila sa parkom u vlasnistvo grofa Chori-
skoga, ali ne za dugo. Evo sto se u to desilo! Becko drustvo "Juzne
zeljeznice" (Sudbahn) povezalo je odo g.1875 svoju prugu Bec-Trst
sa Rijeckom, ali prilike su bile takve, da je taj novosegradjeni o-
nak Sv.Petar-Rijeka bio slabo rentabilan. Da bi se na njemu barem
osobni promet ponesto uvecao, tadasnji direktor "Sudbhna", Schule
dosao je na misao, da u Opatiji uredi kupaliste, koje bi - po nje-
govu racunu i uz zgodnu reklamu - imalo da iz godine u godinu priv-
laci sve veci broj turista na more - Tako bi i onaj pasivni ograna-
Sv.Petar-Rijeka ozivio i postao rentabilan.

Smisljeno - ucinjeno. Vila Angiolina sa svojim parkom pr-
lazi god.1882 u vlasnistvo "Juzne zeljeznice", i pet godina zatim
Opatija je imala dva velika hotela: "Kvarner" s kavanom i "Stepha-
nie" danasnju "Moskvu". Time su nasem kupalistu udareni prvi teme-
lji.

Istovremeno postavljena je "u pogon" i propagandistička masina. Kako je u društvu "Sudbana" bio zainteresovan i sam bečki carski dom, Franc Jozef je rad udovoljio želji društvenog ravnateljstva, da s vremena na vrijeme uputi u Opatiju po nekog člana carske kuće, koji bi služio kao vabac za druge turiste. Tako je već god. 1885 posjetio Opatiju nasljednik prijestola Rudolf sa ženom Stefanijom. Meni je onog dana kao četrnaestgodisnjem dječarcu, palo u oči, da se oboje njih drže nekako mrzovoljasto, nedužno, u najmanju ruku - neljubežno. Tek poslije više godina doznao sam, da su se one večeri njih dvoje ljudski počupali. Treba znati da je Rudolf bio velik zenskar, a nadvojvotkinja - u ono vrijeme - osjetljivo ljubomorna. Rudolf je dolazio u Opatiju i poslije, ali inkognito.

Privlačila ga ljepota kraja, lov na otocima, ali najviše cari jedne zaista lijepe dame: zene tadašnjeg srpskog časnog konzula na Rijeci. Upravo je nepojmljivo, kakve se krajnosti u kupalistima dodiruju!

Često je dolazio u Opatiju i carev brat Ludvik Viktor tip koliko perverznan, toliko i smijesan. Kad bi počinio kakvu krupniju svinjeriju brat bi ga cesar konfinirao u kakvom mjestu u Tirolu, a ponekad i u Opatiji, gdje bi u isti mah ispustao svoje nevaljalštine i vrsio svoju reklamsku ulogu. Ma kako bilo, ti su "visokorodjeni" bili -narocito u one daleke dane- dobri vapci, u prvom redu za bečku i mađzarsku arist. kraciju, koja se je i tu na moru u njihovu svijetlu sunčala. Neki od tih aristokrata imali su u Opatiji i svoje vile, jedne ljepše od drugih, djelo nasih zaista vrsnih graditelja i klesara kastavskih. Pa i citava Opatija podignuta je zaljevima nasih, većinom kastavskih zidara. Gradili su je oni i cifrali -osobito u prvo vrijeme- od svenuća do mraka, bez obzira na godišnje doba.

Malo potrajalo - i Opatija se od običnog kupalista prometnula već krajem osamdesetih godina u lječiliste svjetskoga glasa. Put nije bio lak. Prvi, koji su imali da se o tome izjave, bili su lječnici. Najmjerodajniji od svih, dr. Billroth, dao je svoj pristanak. U tom smislu izjavili su se i drugi stručnjaci. Uslovi, izjave oni, za klimatsko lječiliste viseg stepena, već su tu: vanredno blago podneblje, more sa svim svojim blagotvornim utjecajima, što ih vrsi na tijelo i dusu, čist zrak prozet fluidima sa izvori neznanih, tajanstvenih, pa sumo, što se spušta do obale, -na mjestima pruža svoje grane nad more, kao da bi ga htjela da zagri, - zatim platinska kristalna voda, i tako redom. Vrsni stručnjaci ispitali su u tancine sve te prednosti i utvrdili bolesti, kojima bi Opatija mogla dati lijeka. Na tim se je preslo na udesavanje raznih, najvažnijih uređaja, toplih kupatila i drugih zdravstvenih zavoda. Trebalo je dovesti vodu za Ucke, sagraditi bolnicu za infekcione bolesti, voditi veliku brigu o čistoci lječiliste i sve tako. Sve se to vrsilo i izvršilo pod okom vjestih lječnika, u prvom redu prof. dra Glaxa, brata Čeha dra Landra i našeg zemljaka, dra A. Grurine, koji je svojim znanjem i nekim vrlo važnim medicinskim pronalascima pronio naše istarsko ime i izvangranica nasih. Medjutim velika i narocita zasluga za sve to ide i tadašnje rukovodioce općine Volosko-Opatije, same Hrvate, na celu im dr. Andrija Stanger, dr. Posic i drugi.

Položaj tih naših ljudi u općini nije u ono vrijeme bio lak. Cim su se u Opatiji otvorili prvi hoteli, poceli su se iz godine u godinu u sve vecem broju useljavati Nijemci, jedni kao namjestenici, drugi kao konobari, obrtnici, nastavnici, treci kao muktasi, samozvani "maitres des plasirs" i drugi hohstpleri njihove fele. Sami tudjinci, nama neskloni pengermani. I svi oni imali pravo glasa i vrsili su ga u cilju, da zaposjednu nase pozicije. Treba drzati na umu i to, da je u planovima "Dranga" imala i Opatija da posluži kao daska odskocnica na jugoistok. Teske su bile i te borbe, to teze, sto je na strani sjevernih dosljaka bila sila i kapital, udruzeni sa prezirom i mrzajom na nas Slavene, rasu, -po njihovu susu- manje vrijednu, inferiornu.

Medjutim svi njihovi naponi, spletke i nasilja, da nas odavle odgurnu, ostali su bezuspjesni. Opatija je i nadalje ostala crvsto u nasim rukama. I lijepo napredovala. Poznata je ona: tko jednom stupi na opatijsko tlo, taj se vise ne da natrag. Ili -ako ga duznost nekuda druguda zove- trazit ce prvu priliku, da se opet k nama vrati. Tako je broj gosti iz godine u godinu sve vise rastao. God.1888 bilo ih je u svemu 2143, deset godiine zatim taj se je broj popeo na 13705, god.1905 na 24459. Pred prvi svjetski rat broj je premasio 50.000 ne ranucajuci ovamo "pasante", turiste, koji bi se u ljecilistu zadržali dan dva. Medju tim gostima bilo je potentata magnata i druge slicne visokorodjene gospode. Bilo je i diplomata, ministara, umjetnika, ucenjaka, pa teskih finansijera i jos tezih industrijalaca i njima srodnih milijunasa. Najpretezniji dio publike pripadao je ipak gradjanskom soju, "celjadi finoj", ali i poneso to tanje kese. Sto je pak do trudbenika, radnika, imali su i oni pristup u vile i hotele, ali samo kad je trebalo u njima nesto da se popravi

Bilo ovako ili onako -Opatija je blagodareci svom divnom položaju i raznim drugim uslovima, sto joj ih je jednu ruku namakla priroda, a u drugu ljudsko nastojanje, izisla ubrzo na glas klimatskog ljecilista prvog reda. U njoj su se priredjivali kongresi svjetskog domasaja, odrzavali sastanci ministara (Goluchovski-Tittoni, Berchtold-San Giuliano itd.) U Opatiji su se u septembru god.1905 vrsili preliminarni pregovori za rezoluciju, koja je - buduci potpisana na Rijeci - dobila ime rijecke rezolucije.

---.---

Pod okupacijom Italije opatijska je zvijezda sve vise gasla. Trebalo je punih sedam godina - od 1918 do 1925 - da se u Opatiji nadje opet na okupu nekoliko stotina turista. I to je trebalo u prvom redu zahvaliti "hodocasnima", sto su se vracali iz Rima sa jubilarnih svecanosti. Iducih godina nije bilo proljeca, da ne bi Mussolini ili Hitler ili njih obojica servirali historiji kakvu diplomatsku psinu, koja je svijet bacala iz jedne trzavice u drugu. Uzme li se u obzir, da se je jedan od epicentara tih diktatorskih mahnitjenja nalazio i u ovim nasim stranama, jasno je, da su se turisti drzali sto dalje od nas na veliku stetu naseg kupalista. K ovome moze se jos dodati i to, da Italije za citavo vrijeme okupacije nije za Opatiju uradila ama nista. Valjda za to, da ne bi zasjenila svoja ionako mnogobrojna kupalista.

I tako je fiziognomija negdasnje Opatije sve više blijedjela. Prvi su je ostavili aristokrati. Jedni za drugima otrpnuli kao jesenje suho lišće noseno vjetro. Pred kojih dvadesetak godina nostalgicne bi usidjelice prolele za njima more suza. Buduci da danas usidjelica više nema, stara se opatijska aristokracija rasplinula neozaljena i neoplakana. A vrijeme prolazilo, dok nije i Opatija iz rata zivaca presla u onaj drugi, pravi strahovito stvarni. Platila je i ona svoj ceh. Ono nekoliko bombi, što se na nju srusilo (ne pitejte u koju svrhu?) i ona vila "Piedimonte", sva izresetana i napola porusena - sve to ne bi samo po sebi ni bilo toliko zlo, da nije Nijemac gotovo sve hotele i mnoge vile nemilo opljackao: odnio posteljina, namjestaj i sve ostalo, što je imalo neku vrijednost. A kamo bismo dospjeli, da nisu u pravi cas stigli nasi partizani i prokletoj nemani stali na rep?

Vec onog svijetlog maja 1945, u punoj slobodi, svi su se nasi mahom digli na rad, da zacijele rane, što ih je nasem u bavom kupalistu zadeso dusmanin. A kako je u isto vrijeme radni elan zahvatio citavu novu, Titovu Jugoslaviju, taj isti elan usao je i u omladinu ovog naseg kutica i sve se vrsilo ritmom jos nevidjenim, a uvijek s mislju na one, što su za ovu nasu slobodu dali sve, pa i svoje mlade zivote. Uredio se park, popravio obalni put, opremili se hoteli, jednom rijeci: napregle se sve sile u cilju sto brze obnove mjesta. Uspjeh nije izostao: vec ljeti g.1946 moglo je ovo nase more primi u svoje mekano narucje mnoge svoje znance, domace i strane. Istovremeno rad se nastavio jos zivljim, uvecanim elanom.

Te iste godine, jednog oktobarskog dana, Opatija je dozivljela, što jos nije nikada za sezdeset i pet godina svog kupaliskog zivota. Razlijegali se Opatijom i u proslosti razni povici, kao: Hoch! Viva! Ejaleja! Alala! Priredjivale se i svakojake bučne, sarolike manifestacije, ali nijedna od njih nije bila ni sjena one provale ljubavi i zanosa, kojima su Oslobodioca Istre, Marsala Tita, pozdravile ne samo nepregledne mase razdraganog naroda, vec i sva brda nasa, svaki nas kamen, svako stablo. Sve je bilo kao u deliriju. Velik je ono biodan, dan, koji je nasem ljecilistu otvorio, novu eru, doba novog, sve viseg uspona.

Blagodareci nastojanju Vojne uprave nasih narodnih vlasti i naporima pucanstva Opatija je vec na putu da prestigne svoj negdasnji svjetski glas ne samo kao odmaraliste i ljeciliste, vec i kao neodoljivo zamamni, od prirode odredjeni kutic jednog zdravog zivota, kao stvoren za nasu bujanu, vjecito nasmijanu mladost, prozetu novim idealima i vjerom u jedno bolje i sretnije covjecanstvo. Napori vec do sada ulozeni u procvat Opatije imadu uspjeha vec ove godine 1947, nedjelje i nedjelje nasa je cvjetna obala bila svakao prekiljena nasim milim gostima, stranih i domacih. Nema privilegiranih mjesta ni hotela. Vrata su svima sirom otvorena. More vrvi radnim svijetom i njegovom zivom omladinom. Pored stranih jezika cuju se i sva nasa narjecja, kao da je tu, na ovoj nasej plavoj kvarnerskoj pucini dala sebi rociste citava nasa Jugoslavija.

Jednog dana, u doba autonsko, sjedio sam u paku, do samog mora. Odjednom doleti odnekud citavu jato djevojeica, zacijelo ucenica. Po govoru bit ce da su Srпкиnje. Pitami jedna mi od njih kaza, da su iz Kragujevca. - Iz Kragujevca? - trzem se. Sjetio sam se god. 1941 Bijase mi na ustima, da ih upitam kako je ono bilo -ali se uzdrzah. Ne! More je veceras tako lijepo ... Ne cu da im mutim raspolozenje Neka mlade drugarice upiju svu njegovu ljepotu! Ako li je pak u njihovim ocima ostalo nesto od onoga strasnog, svirepog - - -, more ce vec to da povuce u svoja dna. Ima more i tu moc! Gledas ga i gledas, a ono ti pomalo upija iz ociju sve ono tesko i gorko, sto se u njima nakupilo, a ostavlja ti samo ono svoje, bezmrtno lijepo.

Digao sam se, pozdravio i otisao. A mlade su Kragujevcanke malo poslije zapjevale jednu svoju pjesmu. Njezno i srdacno, kao da je poklanjaju na uzdarje moru.

Opatija

Viktor Car Emin

Viktor Car Emin